

Underveisrapport 2024, delprosjekt H6 og H7

KS FoU Areal- og naturregnskap i kommunal planlegging
2024-2026

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver: KS Kommunesektorens organisasjon
 Tittel på rapport: Underveisrapport 2024, delprosjekt H6 og H7
 Oppdragsnavn: Natur- og arealregnskap i kommunal planlegging
 Oppdragsnummer: 643780-01
 Utarbeidet av: Erik Plathe og Kristin Karlbom Dahle
 Oppdragsleder: Kristin Karlbom Dahle
 Tilgjengelighet: Åpen

02	31.jan. 2025	Justeringer i kap. 6 og 7		
01	23. jan. 2025	Nytt dokument	KKD/EP	KKD/EP
Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	KS

Innholdsfortegnelse

1. Natur i overordna arealplanlegging	3
2. Om areal- og naturregnskap	3
3. Areal- og naturregnskap i planleggingen	5
4. Hovedproblemstillinger	9
5. Pilotkommuner i prosjektet	11
6. Plansituasjonen og problemstillinger knyttet til natur i pilotkommunene	12
7. Bruk av ny natur- og arealkunnskap i prosjektet (H6)	21
8. Samhandlingen mellom regionale myndigheter og kommunene om natur i planprosessene (H7)	26
9. Videre arbeid i 2025 og 2026	38

1. Natur i overordna arealplanlegging

Kommunene har hovedansvaret for arealplanlegging i Norge. Gjennom kommuneplanens arealdel tar kommunestyret stilling til bruk og vern av arealene på et overordnet nivå. Planprosessene og arealbruksbeslutningene skal både ivareta viktige samfunnsbehov og sikre at hensynet til nasjonale, regionale og lokale naturverdier er integrert i planarbeidet. Til nå har det vært lagt vekt på hvordan arealregnskap kan styrke planleggingen. I dette prosjektet undersøkes hvordan **naturkunnskap og areal- og naturregnskap** kan bidra til å styrke beslutningsgrunnlaget om natur og arealbruk i de kommunale planprosessene for å redusere tapet av verdifull natur.

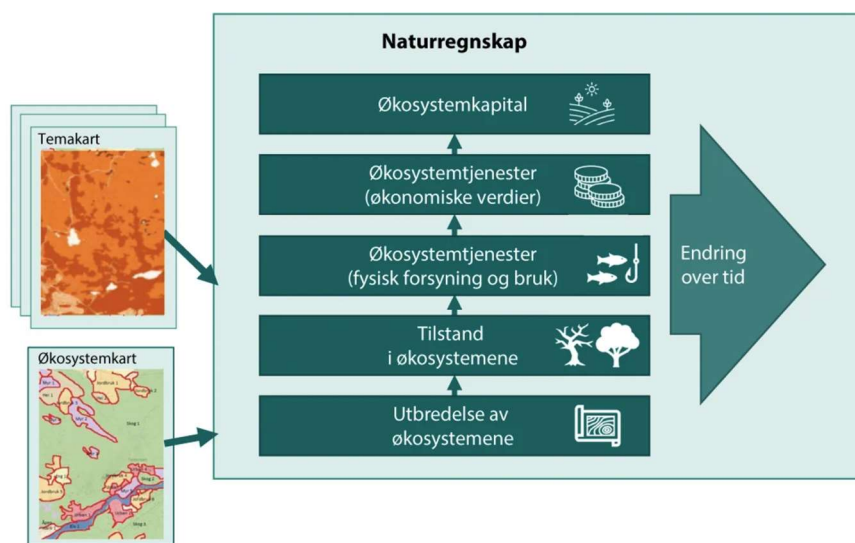
I St.meld. nr. 35 (2023-2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur* skisserer regjeringen følgende målsetting: *Norge vil arbeide for å redusere nedbyggingen av særlig viktige naturarealer innen 2030, og begrense netto tap av særlig viktige naturarealer til et minimum innen 2050. Målet skal oppnås gjennom en deltakende og helhetlig arealplanlegging, med utgangspunkt i lokalt selvstyre og respekt for urfolks rettigheter* (KMD 2024). Videre går det fram at en bærekraftig arealforvaltning som ivaretar hensynet til naturmangfold forutsetter at beslutninger om arealbruk treffes på grunnlag av kunnskap om naturverdiene og hvilke konsekvenser utbygging og inngrep vil ha for disse verdiene. Jf. stortingsmeldingen skal *naturregnskapet gi systematisk og regelmessig oppdatert kunnskap om utbredelse av og tilstand for de ulike økosystemene og om hvilke tjenester naturen gir oss. Slik får vi en mer samlet oversikt enn i dag og en bedre forståelse av hva naturen betyr for samfunnet og økonomien. Naturregnskap vil gi mulighet til å følge utviklingen i naturen over tid og regelmessig vurdere måloppnåelse. Dette vil gi nasjonale, regionale og kommunale myndigheter et bedre grunnlag for beslutninger og valg av virkemidler knyttet til naturforvaltning, arealbruk og naturinngrep. Målet er å ha verktøy som kan hjelpe politikere med å gjøre gode avveininger lokalt slik at lokalsamfunnene kan utvikles samtidig som naturen tas vare på.*

2. Om areal- og naturregnskap

I de nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging 2023-2027 (KDD 2023) vektlegges det i forventning nr. 17 at «*samfunns- og arealplanleggingen baseres på et oppdatert og godt kunnskapsgrunnlag. Kommunene bør utarbeide et **arealregnskap** som del av et slikt kunnskapsgrunnlag*». Også i de nye statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet (KDD 2024) vektlegges det at kommunene bør kommunene utarbeide **arealregnskap** som del av kunnskapsgrunnlaget i kommuneplanarbeidet.

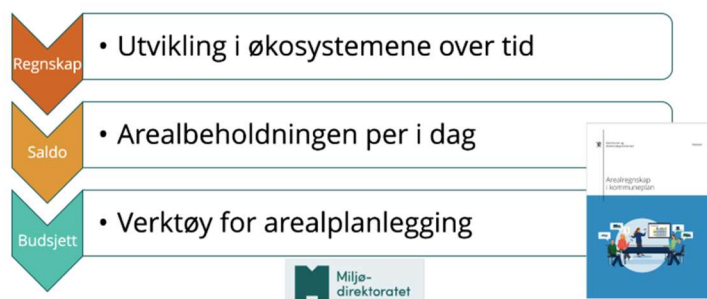
Kommunal- og distriktsdepartementet har utarbeidet veileder for arealregnskap (KDD 2023). Arealregnskapet kopler kvaliteter på arealene til faktisk og planlagt arealbruk. Regnskapene viser et modellert utbyggingspotensial i eksisterende planer og kan utgjøre kunnskapsgrunnlag for valg om framtidig arealbruk. De aller fleste fylkeskommunene har utviklet regionale arealregnskap som gir oversikt over faktisk og planlagt arealbruk i kommuneplaner og reguleringsplaner i hver kommune.

For å få bedre oversikt over naturen og godene vi får fra den, jobber Miljødirektoratet med å utvikle et **naturregnskap** i samsvar med FNs standard (Miljødirektoratet). Dette utarbeides i første omgang med data på nasjonal og regional skala og avgrenses til de biofysiske elementene; utbredelse av økosystemene, tilstand og økosystemtjenester. På lengre sikt vil det utarbeides data også på kommunalt nivå. Hovedformålet med et naturregnskap er å «systematisere kunnskap om naturen på en slik måte at økosystemenes bidrag til samfunnet blir synlig og dermed lettere kan hensyntas i offentlige og private beslutningsprosesser» (NOU 2013:10). Naturregnskapet etter FNs standard forholder seg ikke til planlagt framtidig bruk av arealene, men til status i dag og utvikling fram til nå.

Figur 1 Elementene i FNs naturregnskap (Miljødirektoratet)

Miljødirektoratet skal gi veiledning til kommuner og fylkeskommuner til føring av kommunale og regionale natur- og arealregnskap. Miljødirektoratet illustrerer i Figur 2 at utvikling av natur fram til i dag beskrives som regnskap, dagens beholdning av natur som saldo og arealplanene som budsjett.

Figur 2 Miljødirektoratet

3. Areal- og naturregnskap i planleggingen

Areal- og naturregnskaps verdi for kommunal planlegging ligger i et styrket beslutningsgrunnlag

Naturregnskapet skal bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget om natur, slik at naturen blir bedre ivaretatt i beslutningsprosesser. Naturregnskapets verdi for kommunal planlegging avhenger dermed av at det styrker beslutningsgrunnlaget gjennom hele planprosessen. Kommuneplanprosessen består av flere faser, og areal- og naturregnskapet bør styrke beslutningsgrunnlaget gjennom hele planprosessen, ikke bare sent i prosessen i tilknytning til utredning av konsekvensene av et planforslag.

Vektlegging av areal- og naturregnskap som et styrket beslutningsgrunnlag i en planprosess framfor rapporteringsverktøy gir konsekvenser for hvordan areal- og naturregnskapet bør utformes og formidles. Data og tidsserier som utvikles for kommunale areal- og naturregnskap bør derfor understøtte behovet for et kunnskapsgrunnlag for kommunal planlegging, framfor kun forhold som er vesentlige for rapportering.

Behov for et spisset kunnskapsgrunnlag om naturverdier og planlagt arealbruk i innledende fase

Kunnskapsgrunnlaget om natur og arealbruk er komplekst, og kommunene skal forholde seg til en rekke kilder til kunnskap. For å utgjøre et reelt kunnskapsgrunnlag for de politiske beslutningene i planprosessen, må dette komplekse kunnskapsgrunnlaget spisses og formidles til de folkevalgte på en slik at det forstås og oppfattes som et relevant kunnskapsgrunnlag for planarbeidet. Kunnskapsgrunnlaget om natur må være objektivt og vise verdifull natur i kommunen og hvilken verdi den har nasjonalt, regionalt og lokalt.

Etter hvert som det utvikles årsserier for naturregnskap som viser utvikling over tid vil dette være interessant i denne fasen, men i formidlingen til de folkevalgte vil sannsynligvis visualisering gjennom kart over sin kommune være mer hensiktsmessig enn gjennom statistikk. Kunnskapsgrunnlaget om natur bør være avgrenset inn mot andre plantemaer, det vil si at avveiiinger opp mot annen arealbruk ikke bør inngå i kunnskapsgrunnlaget for den innledende fasen.

Å trekke ut et relevant kunnskapsgrunnlag om natur for en kommuneplanprosess krever kompetanse om både natur og kommuneplanlegging. I formidlingen til de folkevalgte er visualisering og forenkling vesentlig, og kart kommuniserer ofte bedre enn statistikk.

Gjennom fylkeskommunenes arealregnskap har de fleste kommunene tilgang på arealregnskap som viser planlagt arealbruk sett sammen med ulike typer natur. I den innledende fasen av planarbeidet er dette viktig informasjon for de folkevalgte for å synliggjøre i hvilken grad tidligere vedtatt arealbruk ivaretar verdifull natur i kommunen.

Kommunene har behov for spisset kunnskap om natur som grunnlag for politiske føringer for planarbeidet, men regionale myndigheters dialog med kommunene i planprosessen er i mindre grad innrettet mot dette

Kommunene etterlyser kunnskap om natur, men fylkeskommunens og statsforvalterens dialog med kommunene i planprosessene er i større grad innretta mot å påpeke føringer, forventninger og hvor konflikter kan oppstå. Dersom regionale myndigheter i større grad skal kunne bidra med kunnskapsgrunnlag om særlig viktig natur i kommunen, tilsier kapasiteten hos regionale myndigheter at dette krever et løpende, forberedt kunnskapsgrunnlag. I de fleste kommuneplanprosesser vil regionale myndigheters første samhandling med kommunene være når planprogrammet blir sendt på høring sammen med varsel om oppstart. Dersom regionale myndigheters bidrag til kunnskapsgrunnlaget om natur og arealbruk skal legges til grunn for politiske diskusjoner om føringer for planarbeidet i planprogrammet, kan det være behov for en egen dialog om dette innledningsvis i prosessen, før planprogrammet sendes på høring. Dette testes ut i prosjektet gjennom samrådsmøtene mellom kommunen, statsforvalter og fylkeskommune.

Politisk diskusjon om føringer for natur i planprogrammet

I planprogrammet legger kommunestyret føringer for planarbeidet. Et spisset kunnskapsgrunnlag om natur bør ligge til grunn for en politisk diskusjon om føringene.

Forankring av kunnskapsgrunnlaget om natur hos de folkevalgte innledningsvis, før kommunestyret må ta stilling til konkrete utbyggingsforslag, kan gi et annet eierskap til naturverdiene i kommunen enn om de folkevalgte møter denne kunnskapen først i konsekvensutredningen av planforslaget. Foreløpige erfaringer tilsier at naturkunnskapen bør tidligere inn i

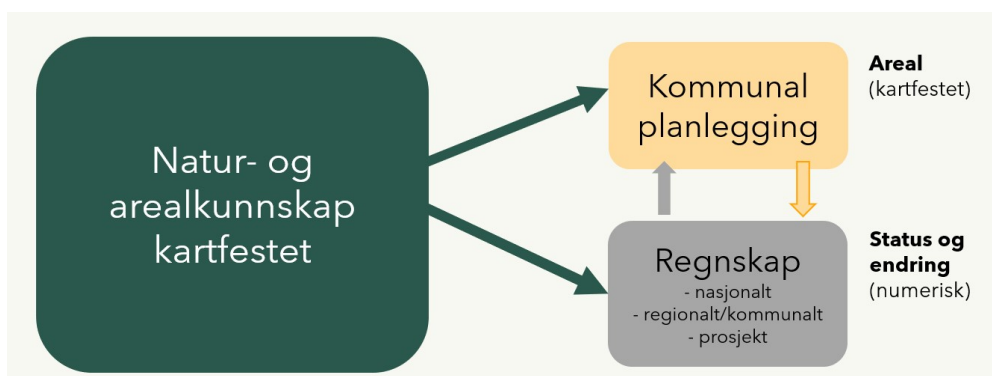
«Kan tilføre stolthet for verdiene. I "fredstid", før man begynner å diskutere

Figur 3 Sitat fra samling i diskusjon om betydningen av forankring av kunnskap om natur hos de folkevalgte tidlig i planprosessen

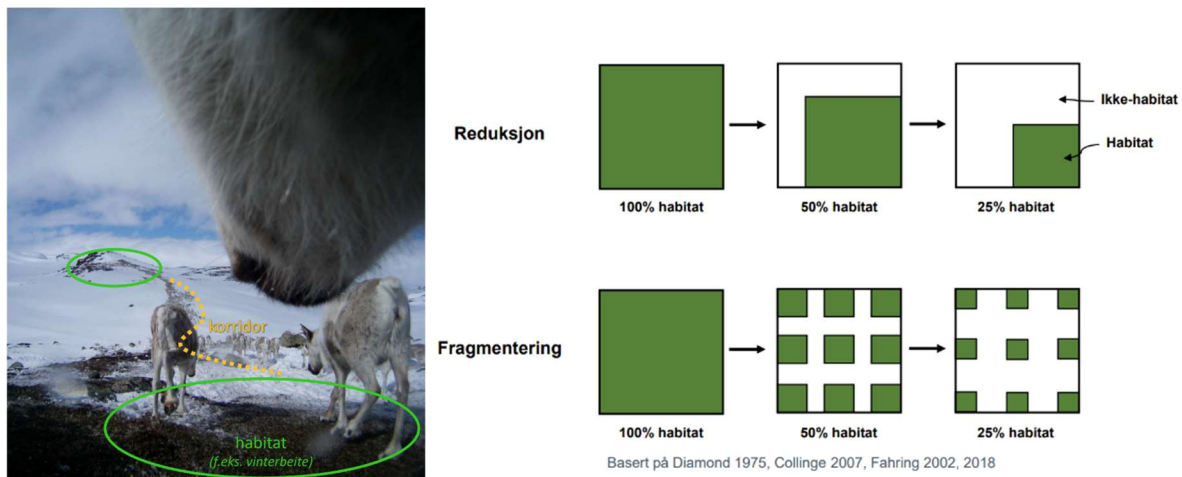
planprosessene enn det som ofte er tilfellet i dag dersom hensynet til natur skal styrkes, og at det innledningsvis i planprosessen er behov for aggregert kunnskap om de viktigste naturverdiene i kommunen. I seinere planfase, ved utforming av løsninger og konsekvensutredning, vil mer detaljert kunnskap og kunnskap om objekter være relevant, men innledningsvis er det behov for å gi de folkevalgte et oversiktsbilde. Politiske verksteder kan være en egnet metode for å formidle kunnskapsgrunnlaget og gi en arena for politisk diskusjon før planprogrammet legges fram til ordinær politisk behandling og sendes på høring.

Kartfestet naturkunnskap vs. numerisk regnskap

Som grunnlag for revisjon av kommuneplanens arealdel benyttes kartfestet natur- og arealkunnskap. Figuren under illustrerer hvordan den kartfestede natur- og arealkunnskapen danner grunnlag for det numeriske regnskapet og direkte inn i planarbeidet. Resultatene av planleggingen vil etter hvert vises i regnskapet.

Noe av den kartfestede informasjonen kan utgjøre temakartene som beskriver tilstand i økosystemene eller økosystemtjenester, se Figur 1, og som danner grunnlag for et numerisk naturregnskap som viser utvikling over tid. Andre typer av kartfestet kunnskap vil det være vanskelig å omdanne til numeriske verdier på en meningsfylt måte, som avgrensning av verdifulle landskap og oversikt over fragmentering av natur. Disse naturverdiene vil dermed ikke inngå i «beholdningen» i et regnskap, og det vil derfor være store begrensninger i hva et numerisk regnskap kan vise. Ensidig vektlegging av areal- og naturregnskap som kunnskapsgrunnlag vil derfor kunne gi et i beste fall upresist, i verste fall tilsørt, bilde av utviklingen. Figur 4 viser hvordan informasjon om utbyggingsmønster kan være viktigere enn arealbeslag. Dette er et vesentlig moment i diskusjonen om hvordan begreper som arealnøytralitet og naturnøytralitet skal håndteres i kommunal planlegging.

Figur 4 Utbyggingsmønster er ofte viktigere enn arealbeslag (NINA 2023)

Framtidig naturforbruk styres ikke kun av planer etter plan- og bygningsloven

I Figur 2 vises arealplanene som budsjett for framtidig bruk av natur. Nedbygging av natur med hjemmel i planer etter plan- og bygningsloven utgjør en vesentlig del av inngrepene i natur i Norge, men tiltak etter annet lovverk utgjør også en omfattende del av inngrepene. Dette gjelder både tiltak etter energi- og jord- og skogbrukslovgiving. Framstilling av et arealformålregnskap som et budsjett for framtidig nedbygging av natur vil derfor være mangelfullt og misvisende.

4. Hovedproblemstillinger

Hovedproblemstillingene under utforskes gjennom pilotkommunenes kommuneplanprosesser i delprosjektene H6 og H7.

Problemstillinger knyttet til data og planprosess

- Hvordan kan stedfestede data utviklet i delprosjektene H2-H4 anvendes i ulike faser av planprosessene?
- I hvilken grad kan disse dataene bidra til tydeliggjøring av hva som er nasjonale og regionale verdier knyttet til natur?
- Hva kreves av dataene for at de skal være anvendelige i de kommunale planprosessene?
- Er det andre data om økosystemer, tilstand og arealbruk som kommunene har bruk for i sin planlegging enn de som er tema for H2-H4?

- Hvordan kan areal- og naturregnskap som numeriske regnskap anvendes i ulike faser av planprosessen?
- Hva kreves av planprosessene og involvering av de folkevalgte for at naturkunnskapen og areal- og naturregnskap skal komme til faktisk anvendelse?
- Hvordan bruke naturkunnskapen som grunnlag for plangrep for å sikre naturverdier i LNFR-områder?

Problemstillinger knyttet til samhandlingen med regionale myndigheter:

- Hvilket potensial er det for at fylkeskommuner og statsforvaltere kan ta en mer proaktiv rolle i samhandlingen med kommunene i planprosessene?
- Hva krever det av planprosessene at regionale myndigheter kan ta en mer proaktiv rolle?
- Hva krever det av de regionale myndighetene å ta en mer proaktiv rolle?

5. Pilotkommuner i prosjektet

Pilotkommunene ble valgt ut etter innspill fra fylkeskommunene og etter et sett kriterier. Sentrale kriterier var at kommunen var i oppstarten av, eller skulle i gang med hovedrevisjon av kommuneplanens arealdel, evt. kommunedelplaner, at fylkeskommune og statsforvalter ønsket deltakelse i prosjektet og representativ fordeling over landet.

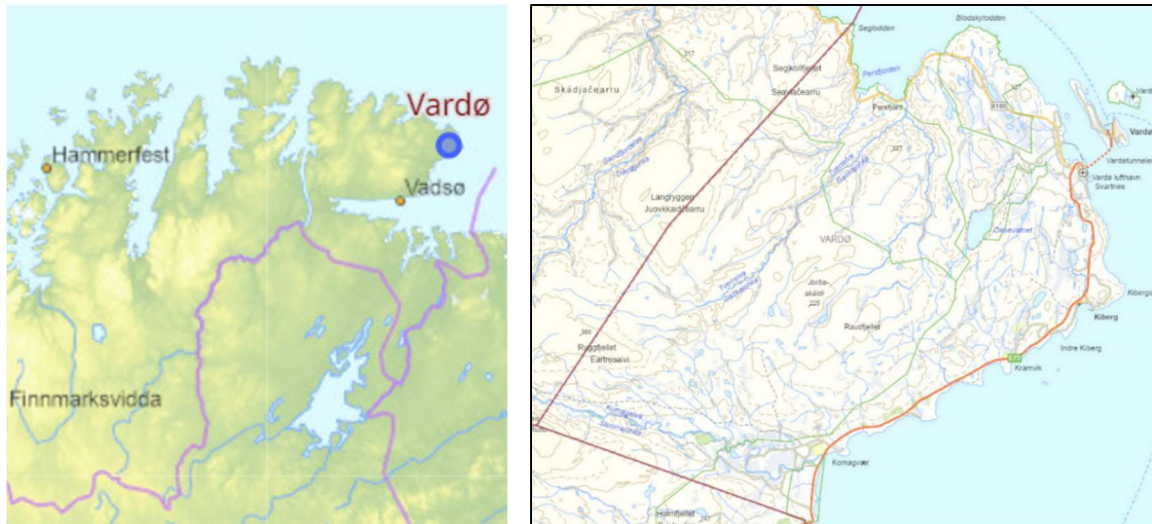
I 2024 har det vært gjennomført innledende møter med alle pilotkommunene og følgende digitale samlinger innenfor delprosjektene H6 og H7:

- samling for de aktuelle fylkeskommunene og statsforvalterne (5.9.24)
- samlinger med pilotene og de aktuelle fylkeskommunene og statsforvalterne (18.10.24)
- samlinger med pilotene og de aktuelle fylkeskommunene og statsforvalterne (21.11.24)

For de to pilotkommunene som har igangsatt KPA-prosessen i 2024, Aurskog-Høland og Moss, har det vært gjennomført samrådsmøter med statsforvalter og fylkeskommune om kunnskapsgrunnet for natur for kommuneplanprosessen (se kap.0).

6. Plansituasjonen og problemstillinger knyttet til natur i pilotkommunene

Vardø kommune, Finnmark

Vardø kommune utgjør den nordøstre delen av Varangerhalvøya, som ligger helt nordøst i Finnmark. Kommunen har i underkant av 2000 innbyggere, og landarealet utgjør ca. 600 km². Kommunesenteret er Vardø, som ligger på Vardøya. De viktigste næringene i Vardø er fiske og teknologi.

Planstatus

Ny samfunnsdel av kommuneplanen med arealstrategier vedtatt i 2022

Gjeldende kommuneplanens arealdel er fra 2001.

Forslag til kystzoneplan utarbeidet i samarbeid med Sør-Varanger, Nesseby og Vadsø, men vil bli slutført som egen kommunedelplan for Vardøs sjøarealer.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Felles planprogram for revisjon av kommuneplanens samfunnsdel og kommuneplanens arealdel ble vedtatt i 2021. Oppstart av KPA-prosessen har blitt utsatt på grunn av kapasitetsutfordringer, men arbeidet vil starte opp vinteren 2025.

Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Vardø har store utmarksarealer med store naturverdier, og en betydelig andel av disse er vernet etter naturmangfoldloven, der Varangerhalvøya nasjonalpark og Persfjorden - Syltefjorden landskapsvernområde utgjør de største. Utenfor verneområdene utgjør myrområdene store arealer. Finnmarkseiendommen eier det meste av fastlandet, mens

kommunen eier øyene. Byggeområdene er konsentrert til små arealer langs kysten og på Vardøya. Det er lav byggeaktivitet i kommunen.

Hovedfokus for kommuneplanarbeidet vil være knyttet til bruk og differensiering av LNF-områdene, bl.a. i tilknytning til ferdsel og landbruk.

Nordreisa kommune, Troms

Nordreisa ligger i Nord-Troms og har ca. 4 850 innbyggere. Kommunen strekker seg fra kysten inn til grensa mot Finland og dekker et landareal på ca. 3 450 km².

Kommunesenteret er Storslett. Turisme og fiske utgjør viktig næringsliv i Nordreisa, i tillegg til at Nordreisa er den kommunen i Norge som har mest intensiv reindrift. Kommunene Kåfjord, Lyngen, Skjervøy og Nordreisa samarbeider om felles, interkommunalt plankontor (Nord-Troms plan og eiendom).

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategier ble vedtatt i 2024.

Gjeldende kommuneplanens arealdel er fra 2014. Denne har ikke hensynssoner for natur, kun for reindrift og landbruk.

Felles kystsonesplan for Nordreisa og Skjervøy ble vedtatt i 2015.

Kommunedelplan for naturmangfold er under utarbeiding.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Arbeid med kommuneplanens arealdel vil skje parallelt i 2025 og 2026 for de fire kommunene som samarbeider om Nord-Troms plan og eiendom, tilsvarende som for kommuneplanens samfunnsdel i 2024.

Vinteren 2025 vil det bli lagt til rette for politisk diskusjon om føringer for planarbeidet før planprogrammet sendes på høring.

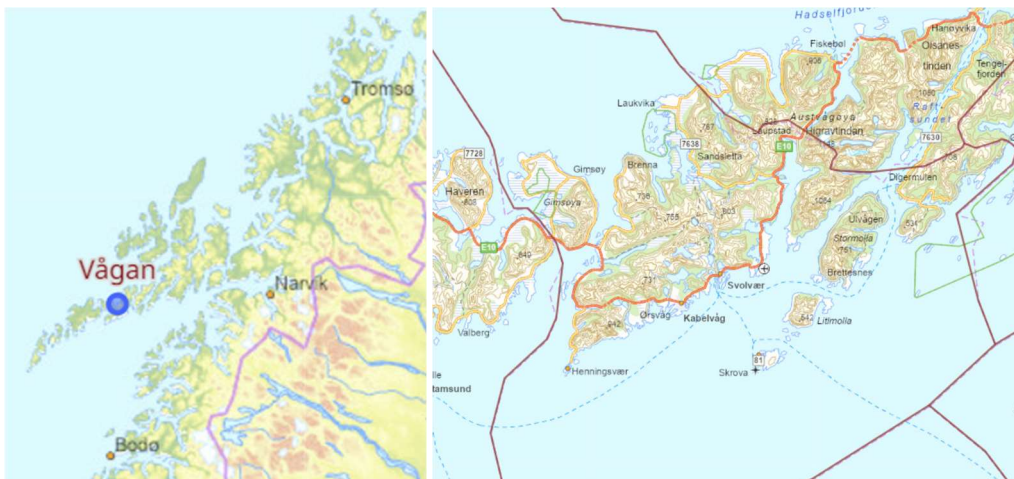
Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Nordreisa har store utmarksarealer med store naturverdier, og hele kommunen er definert som reindriftsområde. Besøksforvaltning og tilrettelegging for friluftsliv vil være et sentralt tema for planarbeidet, særlig i randsonene av Reisa nasjonalpark, som utgjør en stor del av kommunens areal.

Ny trafostasjon gir muligheter for industri og næring, og behov for nye utbyggingsareal for dette formålet vil være tema for planarbeidet, da det er lite transformasjonsarealer i kommunen. Tilrettelegging for vindkraft har vært tema for diskusjon i Nordreisa de siste årene, og vil kunne bli tema for planarbeidet.

Urealiserte byggeområder i gjeldende kommuneplan vil ikke automatisk bli videreført, men vil bli vurdert på linje med nye innspill om byggeområder.

Vågan kommune, Nordland

Vågan kommune ligger i Lofoten og har i underkant av 10 000 innbyggere. Kommunen har et landareal på ca. 500 km², som strekker seg over deler av øyene Gimsøy, Austvågøya og Hinnøya som er bundet sammen av E10, i tillegg til øya Stormolla og mindre øyer. Kommunesenteret er Svolvev. 70% av innbyggerne bor i Svolvev og Kabelvåg. Viktige næringer i Vågan er fiske og turisme. Vågan kommune inngår i det interkommunale samarbeidet Lofotrådet.

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategier ble vedtatt i 2020.

Gjeldende kommuneplanens arealdel med kystsoneplan er fra 2017. Egne kommunedelplaner vedtatt for Svolvær (2020) og Kabelvåg (2021). Kommunedelplan for naturmangfold er under utarbeiding.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Arbeid med planprogrammet starter opp i 2025.

Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Vågan kommune samarbeider med de andre Lofotenkommunene gjennom Lofotrådet. Lofotrådet har igangsatt prosjektet areal- og naturregnskap. Prosjektet omfatter både land- og sjøområder, og kystsonen i Lofoten er valgt ut som nasjonal pilot for marint naturregnskap.

Naturverdiene og et spektakulært landskap er grunnlag for omfattende turisme i kommunen, og både besøksforvaltning og tilrettelegging for ferdsel og videre utbygging av reiselivstilbud vil være tema for planarbeidet. Hovedtyngden av boligutvikling skjer i Svolvær og Kabelvåg, samtidig vil planmessig grep for hvordan man kan legge til rette for boligbygging i distriktene bli et tema i planprosessen. Energiproduksjon vil være aktuelt tema i planarbeidet, det samme gjelder akvakultur både til lands og i sjø.

Holtålen kommune, Trøndelag

Holtålen kommune ligger i den sør-østre delen av Trøndelag og har ca. 2000 innbyggere. Kommunen består av bygdene Ålen, Haltdalen, Hessdalen og Aunegrenda, og Ålen er kommunesenter. Offentlig tjenesteyting og bygge- og anleggsbransjen sysselsetter flest arbeidstakere i kommunen. Kommunen omfatter et areal på 1 225 km², Store deler av kommunen er vernet etter naturmangfoldloven, der Forollhogna nasjonalpark med

tilgrensede landskapsvernområder utgjør det største arealet. I Holtålen ligger kulturminner som inngår i Unescos verdensarvområde Røros bergstad og Cirkumferensen.

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategier ble vedtatt i desember 2024. Gjeldende kommuneplanens arealdel er fra 2021.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Arbeid med KPA starter opp med utarbeiding av planprogram på nyåret i 2025.

Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Holtålen har inngått bygdevekststevtale med staten, der et av delmålene er økt samarbeid om samfunnsutvikling og -planlegging. Et av tiltakene under delmålet er utarbeiding av areal- og naturregnskap. Kommunen ønsker en mer helhetlig kunnskap om natur som grunnlag for planprosessen.

Holtålen har kraftunderskudd, og energiproduksjon vil bli tema i planarbeidet. Hensyn til både villrein og tamrein og naturverdiene knyttet til store verneområder og verna vassdrag vil være sentralt for planarbeidet. Kommunen har store urealiserte byggeområder for fritidsbolig, og vurdering av om disse skal videreføres vil være aktuelt tema i planarbeidet. Tilrettelegging for spredt boligbygging er også aktuelt tema.

Stad kommune, Vestland

Stad kommune ligger helt vest i Norge og lengst nord i Vestland fylke. Kommunen har ca. 9 600 innbyggere, og kommunesenteret er Nordfjordeid. Stad kommune er resultat av sammenslåingen av Selje og Eid kommuner i 2020. Kommunen dekker et landareal på ca. 750 km² nord for Nordfjord. Viktige næringer i Stad er jordbruk, fiske og turisme.

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategier er under revisjon med planprogram på høring høsten 2024. Vedtak av KPS planlagt våren 2025.

På grunn av kommunesammenslåinger har ikke Stad én samla arealdel, men tre gjeldende arealdeler: KPA Vågsøy (2002), KPA Eid (2015) og KPA Selje (2017).

Sjøarealene er omfattet av kommunedelplan fra 2022.

Kommunedelplan for naturmangfold skal starte opp i 2025.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Kommunen ønsker å revidere arealstrategiene i gjeldende KPS før oppstart av planprosessen for KPA. Ny plan vil kun omfatte landarealene.

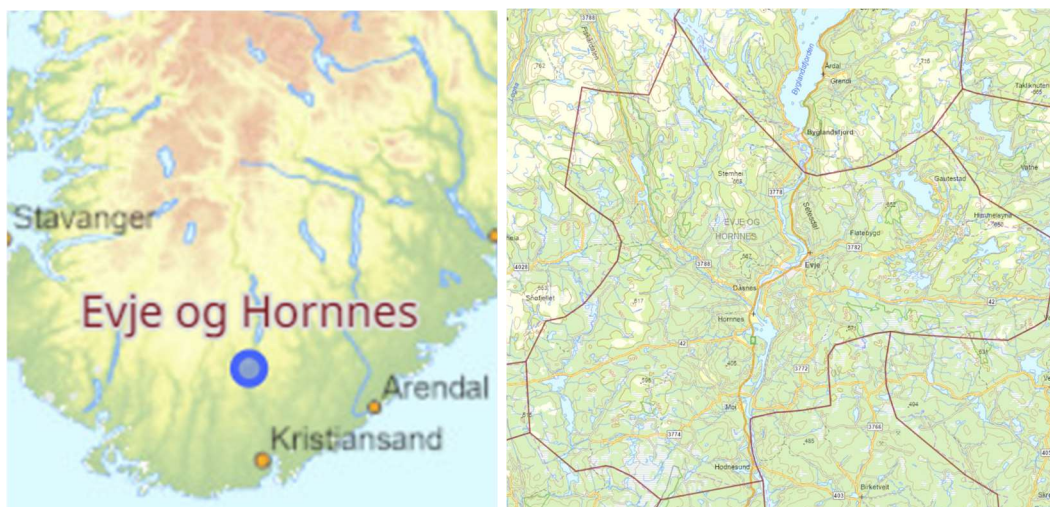
Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Revidert arealstrategi vil legge føringer for arealdelen. Gjennomgang av reguleringsplaner vedtatt før 2020 er påbegynt og vil sees i sammenheng med KPA-prosessen. Alle ikke-realiserte byggeområder vil bli vurdert om skal videreføres. Det er behov for samordning av de tre arealdelene i en felles arealdel med like føringer for hele kommunen

Kommunen opplever press på utbygging av landbruks- og myrområder og i strandsona. Etablering av skipstunnelen gir store overskuddsmasser. Gjenbruk av disse til etablering av næringsarealer er allerede avklart gjennom plan, men bygging av tunnelen kan legge press på utbygging av ytterligere næringsareal i strandsona. Behov for et godt kunnskapsgrunnlag om strandsona for å kunne legge til rette for en differensiert strandsoneforvaltning. Ønske om utviding av sentrum legger press på myrområdene som grenser til sentrum. Behov for mer kunnskap om myrområdene.

Det er økende cruiseaktivitet i Stad, og turisme skaper ferdsel i sårbar natur. Utarbeider nå en tålegrenseanalyse for cruisetrafikken i samarbeid med Nordfjordrådet. Reiselivet kommer ofte i konflikt med landbruket, som er nødvendig for å opprettholde kystlyngheiene og utvalgte kulturlandskap av nasjonal interesse, bl.a. Selje. Tilrettelegging for utbygging av vind- og vannkraft kan bli aktuelle tema i planprosessen.

Evje-Hornnes kommune, Agder

Evje og Hornnes ligger lengst sør i Setesdalen og har i underkant av 4000 innbyggere. Kommunesenteret Evje er det eneste tettstedet i kommunen. Evje er regionsenter for Setesdal og det største handelssenteret i regionen. Kommunens areal er på ca. 600 km². Viktige næringer i Evje og Hornnes er handel, hotell- og restaurantvirksomhet, samt jordbruk og skogbruk.

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategier vedtatt i desember 2024. Gjeldende kommuneplanens arealdel ble vedtatt i 2020.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Oppstart av KPA-prosessen på nyåret 2025. Kommunen vil gjennomføre politisk verksted for å presentere kunnskapsgrunnlag og diskutere føringer for planarbeidet før planprogrammet sendes på høring.

Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Jf. nylig vedtatt arealstrategi i KPS, skal tidligere vedtatt arealbruk revurderes på bakgrunn av ny kunnskap om klimaendringer, samfunnssikkerhet, dyrket mark, myr og andre naturverdier og nye nasjonale og regionale føringer. Problemstilling med mange eldre planer for hytter, der det gis dispensasjon for å tillate vei inn til steder der det ikke ville vært åpnet for hyttebygging i dag. Vurdering av prioriterte områder for fritidsbolig aktuelt tema. Jf. arealstrategien skal større sammenhengende naturområder og «nærturområder»

ved boligområder, myr og dyrka/dyrkbar mark bevares. Tilrettelegging for energiproduksjon er aktuelt tema for planarbeidet.

Aurskog-Høland kommune, Akershus

Aurskog-Høland kommune ligger sørøst i Akershus og grenser mot Sverige. Kommunen har ca. 18 000 innbyggere og en positiv befolkningsutvikling. Aurskog-Høland og Rømskog kommune ble slått sammen til Aurskog-Høland kommune i 2020 med Bjørkelangen som kommunesenter. Jordbruk, skogbruk og handel er viktige næringer i kommunen.

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategier ble vedtatt i desember 2024. Det er i dag to arealdeler som gjelder for kommunen – KPA for tidligere Aurskog-Høland kommune vedtatt i 2018 og KPA for tidligere Rømskog kommune vedtatt i 2018. Kommunedelplan for kommunesenteret Bjørkelangen er fra 2014. Interkommunal plan for naturmangfold utarbeidet sammen med Marker, Aremark og Halden ble vedtatt for Aurskog-Høland i 2024.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Felles planprogram for KPS og KPA ble vedtatt i 2022. Varsel om oppstart av KPA-prosessen for en felles arealdel for hele kommunen i oktober 2024. Kommunen vil gjennomføre politisk verksted for å presentere kunnskapsgrunnlag og diskutere føringer for planarbeidet før planprogrammet sendes på høring.

Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Tidligere vedtatt, ikke-realisert arealbruk (reguleringsplaner og byggeområder i KPA) skal revurderes på bakgrunn av dagens kunnskap og føringer.

Forvaltning av natur og naturressurser og forhindre tap av naturmangfold vil være sentrale tema i planarbeidet. Kommunen dekker større sammenhengende naturområder og landskap som er lite berørt av inngrep og som går på tvers av kommune- og landegrenser. Bruk og vern av karbonrike arealer vil være tema for planarbeidet. Vindkraftverk er ikke aktuelt, men tilrettelegging for solkraftverk i skog kan bli aktuelle tema i planarbeidet.

Gjeldende kommuneplaner har ikke hensynssoner for natur og friluftsliv, men kan være aktuelt å vurdere i ny plan.

Moss kommune, Østfold

Moss kommune omfatter tidligere Moss og Rygge kommuner, som ble sammenslått i 2020. Kommunen har ca. 53 000 innbyggere og befolkningsvekst. Moss har ca. 100km kystlinje langs Østfoldkysten og dekker et areal på ca. 130 km². Kommunesenteret er det sentrale byområdet i Moss og nordre del av Rygge. Moss har et mangfoldig industri- og handelsmiljø, er stasjonsby på Østfoldbanen og har ferjeforbindelse til Horten.

Planstatus

Kommuneplanens samfunnsdel ble vedtatt i 2020 og gjeldende kommuneplanens arealdel ble vedtatt i 2021.

Moss kommune har flere geografiske kommunedelplaner.

Kommunedelplan for naturmangfold ble vedtatt i 2024.

Status for revisjon av kommuneplanens arealdel

Planprogram for KPA ble sendt på høring høsten 2024. Kommunen jobber med kunnskapsgrunnlaget for KPA og vil gjennomføre politisk verksteder i 2025 for å drøfte arealstrategier på bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget.

Sentrale problemstillinger knyttet til natur

Kommunen skal revurdere tidligere vedtatt arealbruk i reguleringsplaner og byggeområder i KPA på bakgrunn av dagens kunnskap og føringer.

Befolkningsvekst og mål om å tilrettelegge for ytterligere vekst i boliger og næring legger press på naturområder. Tilrettelegging for energiproduksjon kan bli aktuelt tema i planarbeidet. Grøntstrukturplan skal utarbeides parallelt, og ivaretaging av viktige grønne korridorer i byggesonen vil være aktuelt tema.

7. Bruk av ny natur- og arealkunnskap i prosjektet (H6)

I delprosjektet testes data som utvikles i de andre delprosjektene og data som fylkeskommunene bringer inn for pilotkommunene i deres kommuneplanprosesser. Alle pilotkommunene er foreløpig i en forberedende eller tidlig fase av kommuneplanprosessen, og det er denne fasen som har vært utgangspunkt for uttesting av data så langt i prosjektet. Lenger ut i planprosessen, ved utforming av planløsninger og konsekvensutredning, vil andre typer naturkunnskap og areal- og naturregnskap være relevant.

Foreløpig om forutsetninger for bruk av dataene

Data som bringes inn i planprosessene skal løftes inn i politiske prosesser. Det er avgjørende at disse er etterrettelige og uten forbehold. Dersom kvaliteten på/usikkerhet ved dataene fører til at det såes tvil om disse, vil dette være svært uheldig i innledningen av en planprosess.

Når i planprosessen naturkunnskap, areal- og naturregnskap løftes inn, framheves som av stor betydning for om kunnskapen vil få betydning for hvordan natur ivaretas i kommuneplanen. I hvilken fase av planarbeidet kunnskapsgrunnlaget skal benyttes, har betydning for hvilke data som er relevante og hvordan disse bør presenteres.

Figur 5 Resultat av mentimeterundersøkelse i samling 21.11.24 om hva som er de viktigste suksesskriteriene for at kunnskap om natur får betydning i kommuneplanprosessen (35 respondenter)

Grunnkart for arealregnskap

I 2024 ble en testversjon av et nytt grunnkart for bruk i arealregnskap lansert. Dette er et nytt, nasjonalt grunnkart som gir en heldekkende inndeling av arealene etter arealdekke, arealbruk og økosystemer (Kartverket). Grunnkartet kan kobles mot andre datakilder, f.eks. arealplaner og naturdata, og benyttes som grunnlag for å utarbeide ulike typer regnskap. Grunnkartet vil over tid gi grunnlag for statistikk over tilstand, økosystemtjenester og endringer over tid.

Alle pilotkommunene er i en innledende fase av kommuneplanarbeidet. Når det etter hvert vil foreligge flere årsversjoner av grunnkart, vil dette kunne benyttes for å vise utvikling i arealbruk over tid og kan dermed være relevant for kunnskapsgrunnlaget i denne fasen av planarbeidet.

Testversjonen av grunnkartet er lagt til grunn for analyser i arealregnskapet for Akershus, Buskerud og Østfold, som Akershus og Østfold fylkeskommuner har løftet inn i planprosessene for sine pilotkommuner.

Arealbruksintensitetsindeks (ABI)

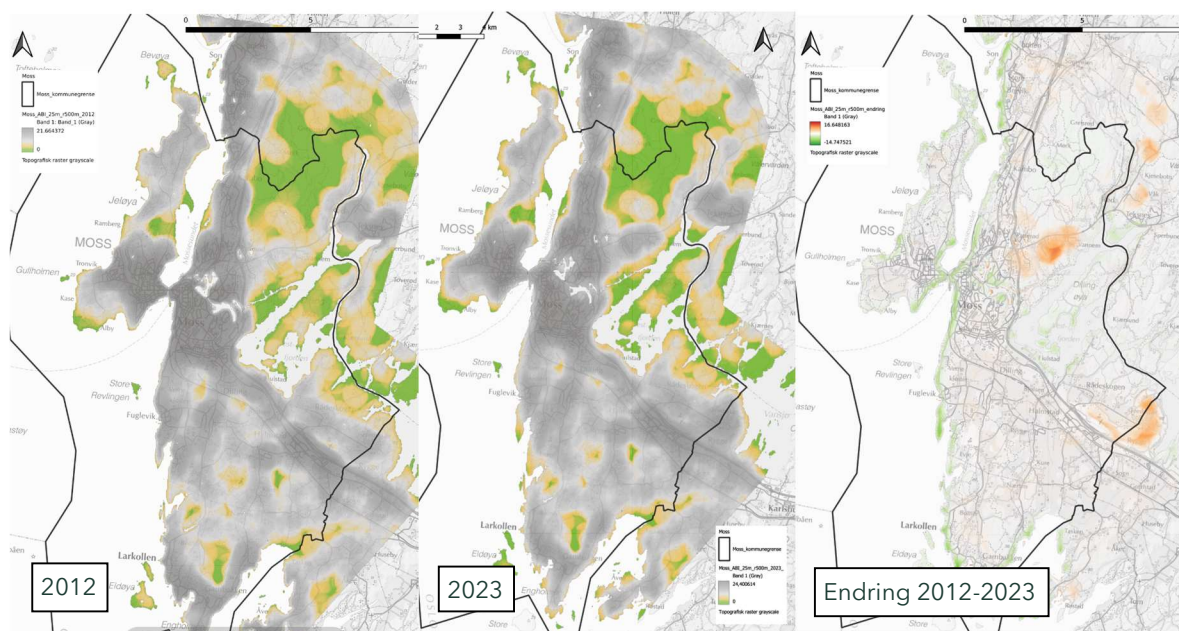
NINA har utarbeidet kart over arealbruksintensitet for 2012 og 2023 for alle pilotkommunene, med både 100m og 25m ruter. Forklaring av datasettet er beskrevet i delrapport for 2024 fra H2. Kartfilene ble oversendt alle pilotkommunene i to omganger høsten 2024 etter hvert som NINA utviklet nye data:

- Oktober: Arealbruksintensitet i hhv. 2012, 2023 og endringen fra 2012-2023 basert på 100m-ruter (500m radius).

- Desember: Arealbruksintensitet i hhv. 2012 og 2023 med 25m-ruter (125m og 500m radius). Endringen fra 2012 til 2023 er vist med 25m-ruter med 500m radius.

ABI-indeksen viser utvikling over tid visuelt, ikke som numerisk regnskap. Foreløpige erfaringer er at kartene gir en god og lettfattelig oversikt over gjenværende arealer som er lite påvirket av inngrep, noe som er svært relevant kunnskap å formidle til de folkevalgte innledningsvis i en planprosess. Foreløpig vises utvikling over tid over ett tiår. Ambisjonene i prosjektet er å vise utvikling fra 2002, d.v.s. over to tiår. Dersom datatilgangen tilsier at dette er mulig, vil dette være svært nyttig for å se påvirkningen på natur også på første del av 2000-tallet.

Kartene viser status, og ikke konsekvenser av utbygging. Kartene er imidlertid foreløpig ikke testet ut i formidling til de folkevalgte, og foreløpige erfaringer er basert på mottakelse hos administrasjonen og regionale myndigheter.

Figur 6 ABI-kart for Moss (25m rutenett, 500m radius) fra 2012 og 2023 og endring i løpet av tiåret (NINA)

Foreløpig omfatter kartene kun bygg og tiltak (vektet). Utviding av datasettet med andre inngrep som traktorveger, vassdragsregulering og flatehogster kan gi et mer komplett bilde av påvirkningsgrad på natur.

Dataene utvikles gjennom prosjektet og tilbakemeldinger fra kommunene er svært viktig for å kunne etablere et nasjonalt datasett som er nyttig inn i kommuneplanprosessen. Foreløpige tilbakemeldinger er bl.a. at kraftlinjer vises som endring i løpet av tiårsperioden, selv om de var etablert før 2012. Kraftlinjer utgjør en stor del av inngrepene

Fylkeskommunale natur- og arealregnskap

Pilotkommunene er i 8 ulike fylker, som vil bidra inn med sine relevante data i kommunenes planprosesser. De fleste fylkeskommunene har utarbeidet regionale arealregnskap etter «Agdermodellen» som vil være viktig kunnskapsgrunnlag for kommunene i planarbeidet.

Så langt i prosjektet er det pilotkommunene i Akershus og Østfold som har igangsatt planarbeidet. Akershus, Østfold og Buskerud fylkeskommuner samarbeider om et felles arealregnskap. Dette er en kartløsning med temakart med ulike data om natur, i tillegg til konfliktanalyser som kombinerer naturdata med planlagte utbyggingsområder.

Dashboardløsning for hver kommune etter «Agdermodellen» er også under utarbeiding for kommunene i disse fylkene. Tilgjengelige data for kommunene fra regnskapet er bragt inn i planprosessene i samrådsmøter i regi av prosjektet. Det er et stort omfang av data som ligger i kartløsningen, og for mange kommuner ligger utfordringen i å navigere mellom disse dataene og hente ut det som er relevant. Enkelte kommuner mangler også GIS-kompetanse til å hente ut data for å bruke disse inn i planarbeidet. Foreløpige erfaringer tilsier at kommunene vil ha nytte av bistand fra fylkeskommunen til å generere analyser om hvordan naturverdiene er ivaretatt i gjeldende kommuneplan/reguleringsplan, selv om en del kommuner ønsker å kunne legge data inn i egne kartsystem for å generere analyser selv. Videre etterspør kommunene bistand fra fylkeskommunen til å benytte det regionale arealregnskapet til å lage arealregnskap for kommuneplanforslaget. Foreløpig tilbakemelding fra kommunene er at generering av tomterese i arealregnskapet krever kvalitetssikring fra kommunene for at denne skal kunne benyttes som kunnskapsgrunnlag for planprosessen.

Vestland, Rogaland og Møre og Romsdal fylkeskommuner samarbeider om prosjektet NYVEST (Nyskapande metodar for naturdata og arealregnskap for å vise samspeleffektar mellom natur og klima på Vestlandet). Fylkeskommunene skal videreutvikle «Agdermodellen» for regionale arealregnskap og vil bl.a. bruke maskinlæring og fjernmålingsdata til å teste ut nye metoder for å kartlegge naturtyper som skal benyttes som grunnlagsdata for de regionale arealregnskapene. Pilotkommunen i Vestland, Stad, vil starte opp planarbeidet i 2025, og hvordan resultatene fra NYVEST kan benyttes inn i deres kommuneplanprosess, vil bli utforsket.

8. Samhandlingen mellom regionale myndigheter og kommunene om natur i planprosessene (H7)

Samhandlingen mellom kommunene og regionale myndigheter om naturkunnskap og areal- og naturregnskap i prosessen med kommuneplanens arealdel gjennomløper flere fase. Fra forberedelse av kunnskapsgrunnlag og planoppstart, fram til høring og offentlig ettersyn av planforslag med konsekvensutredning av arealendringer. Samhandlingen er viktig av flere grunner:

- Kommunene har ansvaret for å ivareta både naturverdier av lokale verdi, og naturverdier som har vesentlig regional og nasjonal verdi.
- Stort og økende kunnskapstilfang/behov som krever kompetanse for at det kan tas i bruk i planleggingen i kommunene og formildes på en god måte til folkevalgte.
- Begrensede planressurser i mange kommuner.

Pilotkommunene har i innledende diskusjoner med prosjektet blant annet trukket fram at:

- Det er stor tilgang til data - hvordan trekke ut det som er viktig for kommunen og forenkle det til formidling til folkevalgte.
- Flere kommuner har arealstrategier i samfunnsdelen som også gir et forsterket kunnskapsbehov om natur i prosessen med arealdelen
- Mye av naturdataene er knyttet til punktregistreringer, kommunene ønsker også kunnskap om helheten i kommunens natur.
- Bedre og mer differensiert kunnskap om naturverdier i LNFR-områdene.
- Usikkerhet knyttet til hvordan fylkesvise arealregnskap kan brukes på kommunalt nivå.
- Likt kunnskapsgrunnlag for flere kommuner fra regionale myndigheter gir større legitimitet hos folkevalgte.
- Nye nasjonale forventninger til planleggingen, naturmeldingen mm krever også ny kunnskap om natur i kommunenes overordnede planlegging.

Karakteristika ved tidlige innspill om natur til kommuneplanens arealdel

Som et grunnlag for diskusjonene om utvikling av samhandlingen, er det i prosjektet gjort en gjennomgang av hvilken informasjon fylkeskommune og statsforvalter har gitt kommunene om natur og arealbruk i uttalelser til varsel om oppstart/høring av planprogram for kommuneplanens arealdel. Eksemplene er fra pilotkommunenes fylker og gjelder uttalelser fra perioden 2018-2023.

Som det går fram av tabellen nedenfor viser gjennomgangen

- Stor variasjon - i noen uttalelser ingen informasjon om naturverdier.
- I hovedsak informasjon om status på naturtypekartlegging, villrein og vannkvalitet.

Gjennomgangen viser at det er et tydelig behov for at kunnskap om natur og naturverdier tidlig i planprosessen ved revisjon av kommuneplanens arealdel trenger videre utvikling.

	Fra statsforvalter	Fra fylkeskommune
Kommune 1	<p>Informasjon om at deler av kommunen kartlegges i regi av Miljødir. Denne kartleggingen og arbeid med kommunedelplan for naturmangfold vil gi bedre kunnskapsgrunnlag</p> <p>Store naturverdier i kommunen innenfor og utenfor verneområder.</p> <p>Informasjon om pågående verneprosesser</p> <p>Kommunen har kartlagt viktige friluftsområder</p> <p>Flere vassdrag med elvemusling, viser til artsdatabanken.no.</p> <p>Viser til naturbase sensitive artsdata, der kommunen har tilgang for A- og B-arter. Det er én C-art (hekkelokalitet for jaktfalk) i kommunen, statsforvalter har innsyn.</p>	<p>For å ha en oversikt over og bidra til prioriteringer av arealbruksendringer, bør det utarbeides et arealregnskap, som deretter bør legges til grunn for et klimaregnskap.</p> <p>Det er et stort press på strandsonen i kommunen</p> <p>Bør si noe om hvordan koblingen mellom arealdelen og Masterplan for regionen er tenkt mht besøksforvaltning</p>
Kommune 2	<p>Kommunen er middels godt kartlagt for naturmangfold</p> <p>Har store biologiske og kulturlandskapsverdier, naturtyper i strandsonen fremheves. Informasjon om hvilke naturtyper verdiene i kommunen er knyttet til; strandsonen (strandeng og - sump, sanddyner, sand- og grusstrand og rikt strandberg),</p>	<p>Landskapet i kommunen er variert og omfatter landskap av regional og nasjonal verdi. Fylkeskommunen har kartlagt og verdisatt typiske og sjeldne landskap, informasjon om de to nasjonalt viktige landskapene i kommunen. Tilgjengelige data i fylkets kartinnsynsløsning.</p> <p>Potensielt tilgjengelige strandsonearealer i SSBs kart godt utgangspunkt for å vurdere hvor</p>

	Fra statsforvalter	Fra fylkeskommune
	<p>slåttemark, naturbeitemark og en del viktige damforekomster.</p> <p>Marine naturtyper i form skjellsand og større tareskogforekomster danner produktive areal og gir grunnlag for et rikt fugleliv med stort mangfold av arter. Informasjon om fuglefjellene som er svært gode hekkehabitat for en rekke sårbare sjøfuglarter, og om verneområder for fugl. Informasjon om mangelfull kunnskap om fuglefaunaen utenom fuglefjellene. Viser til rapport om ornitologiske registreringer.</p>	<p>store arealer i strandsona som er allment tilgjengelige</p> <p>Anbefaler å hente kunnskap om vannmiljø i vann-nettportalen og i regional vannforvaltningsplan</p>
Kommune 3	Ingen informasjon om naturverdier, men viser til regional villreinplan	<p>Bidrar gjerne i kommunens arbeid med å bruke arealregnskap til å få sammenstilt faktisk arealbruk med planlagt arealbruk, og slik få oversikt over konsekvenser av endra arealbruk.</p> <p>Viser til at tilstand for villreinområdet er klassifisert som dårlig kvalitet (rød).</p>
Kommune 4	Informasjon om kvalitet på vannforekomstene i kommunen. Kommunen har verdifullt naturmangfold knyttet til vann og vassdrag, for eksempel edelkreps og dammer med amfibier, blant annet storsalamander.	Sentrale datasett for friluftsliv: Kartlagte og verdsatte friluftsområder, statlig sikra friluftslivsområder, turruter og tilgjengelighet - friluft
Kommune 5	Ingen informasjon om naturverdier	<p>Ber om at det redegjøres for forholdet til arealpotten for kommunen i fylkesplanen og at innveksling/utveksling av arealer dokumenteres.</p> <p>Informasjon om to kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse</p>
Kommune 6	Svært mangelfullt kartlagt for naturmangfold. SF har meldt inn areal i	Viser vi til regional plan for areal og transport som sier at skogs- og

	Fra statsforvalter	Fra fylkeskommune
	<p>kommunen for naturtypekartlegging. Dersom dette blir kartlagt, kan det benyttes i planarbeidet.</p> <p>Informasjon om villreinområde, utfordringer med sparsomt med vinterbeite og at utbygging i villreinområdets randområder har ført til økt ferdsel som har gjort at store deler av leveområdet har gått ut av bruk. Kommende klassifisering av villreinområdene vil gi kunnskap om de største utfordringene for villreinområdet.</p> <p>Informasjon om kvalitet på vannforekomstene i kommunen</p>	<p>fjellområdene i fylket er viktige som ressurser for biologisk mangfold og landskap, for opplevelser og friluftsliv, og for næringsaktivitet som gir grunnlag for bosetting i bygdene. Større sammenhengende inngrepsfrie fjellområder har en egenverdi, men er også avgjørende for livsgrunnlaget for mange arter. Fylkeskommunen vil starte kartleggings- og verdsettingsarbeid for regionalt viktige friluftslivsområder og turruter i fylket.</p>

Samling med fylkeskommuner og statsforvaltere i pilotfylkene

Det er gjennomført to prosjektsamlinger med vekt på samhandlingen om naturkunnskap mellom regionale myndigheter og kommunene.

Den 05.09.24 ble det gjennomført en samling med fylkeskommuner og statsforvaltere fra fylkene til de 8 pilotkommunene. Det vil si Finnmark, Troms, Nordland, Trøndelag, Vestland, Agder, Akershus og Østfold fylkeskommuner, og statsforvaltere i Troms og Finnmark, Nordland, Trøndelag, Vestland, Agder og Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus.

I samlingen ble det lagt opp til gruppediskusjon om følgende hovedtema:

1. Hvordan samarbeider fylkeskommunen og statsforvalteren i dag om kunnskapsgrunnlaget knyttet til natur- og arealbruk i kommuneplanprosessene? I hvilken grad trenger samarbeidet å utvikles videre?
2. Styrker og svakheter ved dagens samhandling med kommunene om kunnskapsgrunnlaget knyttet til natur og arealbruk i kommuneplanprosessene

I tabellen nedenfor er det gitt en oversikt over innspillene fra gruppediskusjonene.

Hvordan samarbeider fylkeskommunen og statsforvalteren i dag om kunnskapsgrunnlaget knyttet til natur- og arealbruk i kommuneplanprosessene? I hvilken grad trenger samarbeidet å utvikles videre?
<ul style="list-style-type: none"> • Lite samarbeid, trenger å samarbeide mer • SF har en passiv rolle (bidragsyter på natur) og FK en mer aktiv rolle (metode) • Behov for en workshop med opplæring for kommunene med SF
<ul style="list-style-type: none"> • Ved høring og henvendelser, vurderer bl.a. om det er godt nok utredet eller strider mot hensyn som skal ivaretas. • Mye "teknisk" samarbeid. Kopi av uttalelser. • Forskjell på SF og FK i "rigg" Samarbeid på data-siden, har tidligere vært bedre samarbeid. Lite av dette i dag. Kan henge sammen med f.eks. regionreform, omorganiseringer og det er personavhengig. • Mindre direkte tilgang til naturdataene (SF). • Vurdere samhandling om kunnskapsgrunnlag for SF/FK. Viktig at kommunene er koblet på. • Bit-for-bit nedbygging bør ses på regional nivå/ut over kommunegrense. • Nytte av å diskutere mer, rom for bedre samarbeid • SF har annen myndighet på naturmangfold sammenlignet med FK • Arealregnskap -> potensial for samarbeid med kommunene • Samarbeid om forventninger, gi forutsigbarhet til kommunene i forskjellige plantyper
<ul style="list-style-type: none"> • Generelt om samarbeid mellom SF og FK så avhenger samarbeid av at en har felles agenda • Arrangeres plan og byggesakskonferanse • Velvilje om samarbeid mellom SF og FK, men kapasitetsutfordringer • Ligger til rette for å ta inn natur og arealregnskap tematikk • Kun samarbeid dersom beordret ovenfra • Utvikle videre: Plansjefene bør kanskje delegere ansvar for tematikken til fagpersoner
<ul style="list-style-type: none"> • På vannforvaltning (FK) har vi en del faglige utsjekkspunkter med SF. Ordinære møter i regionalt planforum. • Mer forventningsavklaringer fra hva kommunene ønsker tilbakemelding på i møtene. • Hatt samarbeid om kunnskapsgrunnlag RPS i diskusjonsnotater som ble formidlet til kommunene i dialogmøter. Disse mener vi at kommunene har brukt i sin KPS arbeid. • Vedtatt RPS VI tar ansvar for klima og naturutfordring vedtatt som ett av tre satsinger Samarbeid om møteplasser (Plannettverk, PlanEpost og klimakonferanse). • Kan utvikles mer systematisk samarbeid og i tidlig fase i fbm saker som vil komme på høring • Samarbeid om tiltak i handlingsprogram regional plan for arealbruk - videreutvikling av arealregnskap for reindrift (reinbeitedistrikt).

- Rippet oss i forkant av prosjekt KS Naturregnskap (arbeidsgruppe)
- Viktig kunnskapsgrunnlag samla i fylkesatlas- godt døme på samarbeidet.
- Fylkeskommune si støtte til kommunane på arealrekneskap.
- God på generell kunnskap, mindre mot kvar enkelt kommuneplan.
- Utfordrande å sjå plan saman med kunnskapen då plan ikkje alltid blir tilgjengeleggjort.
- Forståinga av dataane er utfordrande for ikkje-fagpersonar. Det er gjort tiltak i fylkesatlas, men då blir det mange lag. Bør bli meir lett-fordøyeleg.
- På arealrekneskapsida kan STFV bidra meir for omforent data. Under lansering av arealrekneskap før sommar fekk vi til ein slags felles front.
- I oppstartsfasen av KPA (planprogram) kan ein ha meir felles samling for vurdering av kor godt kunnskapsgrunnlaget er for den enkelte kommune.

Styrker og svakheter ved dagens samhandling med kommunene om kunnskapsgrunnlaget knyttet til natur og arealbruk i kommuneplanprosessene

Styrker:

- Fylkeskommunens sammenstiller kommunale arealregnskap til regionalt arealregnskap
- Fylkeskommunen tilbyr bistand i utarbeidelse av arealregnskap i forbindelse med kommuneplanrulleringer mm.

Svakheter:

- Litt uenighet på enkelte punkter
- De ulike aktørene ser ikke ting på samme måte, er ikke enige om forståelsen

Styrker og svakheter

- Vi kommer for seint inn, men i tråd med PBL.
- Være enige/samordnet om veiledninger osv. vil gjøre det mulig å være mer i forkant.
- Alle må ha tilgang på kunnskap
- Må prioritere når vi gir tilbakemelding, prioritere miljø nå?
- LNF spredt - krevende å KU stort område, begrensa kunnskapsgrunnlag.
- Forskjell på hvilke data kommunene legger til grunn. SF mest fokus på trua mangfold, viktig å sikre at ikke mer natur blir trua. Kommunalt/FK ansvar

Svakheter

- Kommunene er ikke proaktive - Kommunene har kanskje ikke tilstrekkelig oversikt over temaet til å komme på spørsmålene.
- Mangelfull kapasitet hos SF og FK.
- Utarbeiding av regnskapet kan stjele ressurser fra FK, som kunne vært benyttet til veiledning/samhandling, men teknisk innsikt som oppnås er samtidig en fordel

Styrker

- Flere interkommunale plankontor etablert - styrker samhandling pga mindre utskiftning og bedre fagmiljø

- Arbeides med å etablere digital og fysisk samlinger for veiledning innen klima og natur
- Tilbakemeldinger på nytt kunnskapsgrunnlag (arealregnskap Agdermodell) svært positive

Svakheter

- Mye data vi ikke har oversikt over (og viktig å få det litt likt for hele fylket) - viktig at dette arbeidet med naturregnskap blir prioritert.
- Mange kommuner har ikke kartlagt naturverdier godt nok. og kommunene vil ikke betale dette selv (vil legge belastning på en utbygger)
- Bedre samhandling SF/FK slik at dette blir nyttig for kommunene.
- Vi må bli bedre på differensiering ulike kommuner og at diskusjoner internt i FK er tatt først før kontakt med kommunene. Eks. avveininger vei - natur.
- Lite tydelig på roller knytta til arealregnskap, at FK har en rolle må synliggjøres bedre.

Styrker

- Vi har utviklet arealregnskap som blir godt mottatt. Vi (FK) tilbyr å kjøre regnskap for kommunene som rullerer planer.
- Utviklet demoer, holdt presentasjoner i ulike sammenhenger. Mulig å få tilgang til noen sensitive data fra SF etter forespørsel i planprosesser.
- Forsøker å tilpasse endringer i arealregnskap etter innspill fra kommunene, eks. LNFR spredt.
- SF tenker å bruke arealregnskap i sine kommunebilder (brukes i dialog med kommunene)

Styrker og svakheter

- Utfordring at vi har avgrensa kapasitet regionalt, bør løftast nasjonalt.
- Innhold og korleis ein presenterer kunnskapen bør i alle fall løftast nasjonalt
- Tilrettelegge kunnskapsgrunnlaget på felles sider. Døme på dette i arealregnskap. Det er nettopp dette vi trenger vidare.
- Styrke samarbeidet mellom fag på ulike forvaltnivå i metodeutviklinga.
- Utfordring å få til gode KU i ulike saker. Regionalt kunnskapsgrunnlag bør bidra til betra KU i kommunane.
- Vi bør regionalt ta ansvar for å løfte det overordna biletet av naturkonsekvensar. Enkeltkommunar kan ikkje gjere dette, ref. Menon Fylkesatlas og DOK er samlingspunktet for kunnskapen vår.
- Men det er i mindre grad dialog mellom STFV og VLFK.
- Kva lokale DOK-data finnst i kommunane? Korleis vel ein kommune kva kunnskapsgrunnlag som er viktig å få med vidare i prosessen
- For avhengig av den enkelte sakshandsamar i kommunen

Fellessamling med pilotkommuner, fylkeskommuner og statsforvaltere

Den 18.10.24 ble det lagt opp en fellessamling med deltagelse fra pilotkommunene, fylkeskommunene og statsforvaltere fra de aktuelle fylkene. Formålet med samlingen var å gi deltakerne oversikt over pilotkommunenes planprosesser og drøfte hvordan

Samhandlingen med fylkeskommune og statsforvalter tidlig i planprosessene kan gi kommunene oversikt over naturverdiene i dag og utvikling av natur- og arealbruk over tid. I samlingen ble det lagt opp til gruppediskusjon med grupper fordelt på statsforvalter/fylkeskommune og kommuner.

Til statsforvalter/fylkeskommune ble det stilt følgende spørsmål:

Dersom man er enige i påstanden om at folkevalgtes kunnskap om viktige naturverdier i disse tidlig i prosessen påvirker i hvilken grad naturverdier blir ivaretatt i planforslaget:

1. *Hvordan kan regionale myndigheters kunnskap om natur- og arealbruk komme inn tidligere i planprosessene, d.v.s når planprogrammet er under utarbeiding?*
2. *Hvilke muligheter og begrensninger ligger hos statsforvalter og fylkeskommune i å hjelpe kommunene i å trekke ut hva som er viktige data om natur og arealbruk i den enkelte kommune?*

I tabellen nedenfor er det gitt en oversikt over innspillene fra gruppediskusjonene.

<i>Hvordan kan regionale myndigheters kunnskap om natur- og arealbruk komme inn tidligere i planprosessene, dvs når planprogrammet er under utarbeiding?</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Innspill til naturmangfoldsplaner er viktig • Kartløsningene brukes mer aktivt. Kunnskapen formidles bedre, helhetlig tilrettelegging • Arealregnskap fra fylkeskommunen • Temakart, dashboard og konfliktanalyser som viser bedre sammenhenger - må være godt forklart og ferdig tygd! - Må ikke kunne tolkes ulikt av kommunene • Analyser inn i kunnskapsgrunnlaget i det regionale planarbeidet • Egne naturdata utviklet fra regionalt nivå • Viktig at dette er tygd sammen med statsforvalter
<ul style="list-style-type: none"> • Tilrettelegge, tilgjengeliggjøre og kommunisere kunnskapsgrunnlag fortløpende, herunder arealregnskap - og naturregnskap når vi kan... • Bruke regionalt planforum og plan-/nettverkssamlinger i fylkene for å informere om hva som finnes og tilbys. Tematiske samlinger. • Bidra inn med areal- og naturregnskap i konkrete plansaker i kommunene så tidlig som mulig • Bruke hjemmesidene - varsel om oppstart • Konkret bidrag inn i planer: Vurdere vannmiljø ut fra regional vannforvaltningsplan • Lage nettverk med kommuner i samme prosess-steg
<ul style="list-style-type: none"> • Kapasitet og ressurs: Det er vanskelig for SF å vite hva kommunen tenker om naturen de har før arealplanen er på høring. Så derfor er det vanskelig å være tidligere ute, for vi også trenger mer info før vi går inn

<ul style="list-style-type: none"> • Ikke alle politikere har forståelse for naturverdier - hva skal til for at kommunepolitikere mener at natur - også hverdagsnatur er viktig? ABI kan nok være nyttig (visualisering) • Det er nok lettere for SF enn kommunene å skille mellom hvilke naturverdier som er viktigere enn andre • Hjelp til å forstå Mdir sin instruks og hvorfor naturtypene får den lokalitetskvaliteten den får- f. eks kystlynghei med sitkagran. • Gruppa har ulike erfaringer med planforum • KDP naturmangfold gir regionale myndigheter en mulighet til å påvirke for hva som må vektlegges av naturverdier tidlig i planprosessen • De lange tidslinjer- når det er landet et nasjonalt verktøy for naturregnskap kan regionale myndigheter bistå kommunene å se endringer over tid i kommune- på regionalt nivå
<ul style="list-style-type: none"> • Informere om verktøy og kunnskapsbasar tidleg i arbeidet med planprogram. • I diskusjonar om arealstrategiar i samfunnsdelen er også kunnskap om natur m.m. viktig. • Informere om kvar informasjonen finns tidleg. • SF må jobbe med å få ut og tilrettelegge kunnskap. • Viktig at kommunane brukar informasjonen vi formidlar. Kvifor har ikkje kommunen denne kunnskapen når dei utarbeider planprogrammet. • Kommunedelplan for naturmangfold viktig at kommunane har på plass før arealdelen startar. • SF veit kanskje for lite kva kommunen ønskjer å gjere/legge ut i arealdelen, til å kome med konkrete innspel i tidleg fase. • Viktig å få gode føringar for naturforvaltning inn alt i arealstrategiane,. Vi har ikkje alltid godt nok kunnskapsgrunnlag om alt tilgjengeleg.
<p>Hvilke muligheter og begrensninger ligger hos statsforvalter og fylkeskommune i å hjelpe kommunene i å trekke ut hva som er <u>viktige</u> data om natur og arealbruk i den enkelte kommune?</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Kapasitet og ressurser er en flaskehals, avgrensning av hvor langt vi kan i å bistå kommunene • Roller er litt ulikt i fylkeskommunen og statsforvalter - derfor kommunikasjonen litt vanskelig • Savner omforent nasjonal metodikk - dette er både kommunene og fylkene opptatt av • "Oppgaveavlastende team" for kommunene skal utredes og bygges opp • Bruke eksisterende organiseringer/fora for formidling - regionråd, formidling i Plantreff • Sektorisering i kommuner og fylker kan være en utfordring • Viktig å forankre i regionale planer (planstrategi og arealplaner)
<ul style="list-style-type: none"> • Kapasitet (både i kommuner, fylkeskommuner og hos statsforvaltere) • Rollefordelingen mellom SF og FK • Hva som er "viktig" kan variere fra kommune til kommune. Reelt, men også "subjektivt". • Mangel på sammenhengende naturdata • Fylkeskommunenes autonome rolle åpner for mange muligheter for å bidra konstruktivt i håndtering av natur i kommunal/regional planlegging. Forventninger om at FoU-prosjektet vil hjelpe oss i dette.

- Det er liten tid, rekker ikke å sette seg inn i alle detaljene
 - Vi (SF og kommunene) sitter på ulik informasjon og datagrunnlag(?)
 - Verdifull natur- bistå med samlet belastning, og navigering i forskrift- utvalgt naturtyper KU-forskrift T2/16
 - Konkrete i uttalelsen- ofte vanskelig å ha oversikt på detaljer i alle kommunene- stort potensiale. frykten er kanskje å nevne noe, da det andre blir mindre viktig å den vurderingen er ikke alltid tid til å gjøre i en uttalelse uten at vurderinger av naturverdiene er utarbeidet.
-
- Vi må få bedre system der kommunane kan hente ut naturdata sjølve. T.d. dok-analyse. Då kan ein få inn ny kunnskap etter kdp-naturmangfald.
 - Utfordring at kommunen ikkje alltid har kompetanse til å tolke data, kva som er viktig/sårbar, eks fugleregistreringar. ARtsdatabase kan t.d. vere mangelfull for store areal. Tilfeldig kvar det finst data.
 - Må ha kompetanse på å bruke karta, som NIN-karta. KU-verdi-karta er lettare å forstå.
 - Må legge til rette for at det skal verte lettare å prioritere og forstå kva som er viktigast. Kursing av kommunane korleis dei kan skaffe og forstå data. Korleis eksportere datasett

Til kommunene ble det stilt følgende spørsmål:

Dersom man er enige i påstanden om at folkevalgtes kunnskap om viktige naturverdier tidlig i prosessen påvirker i hvilken grad naturverdier blir ivaretatt i planforslaget:

Hva krever dette av administrasjonens tilrettelegging for planprosessen og politiske arenaer? Hva har kommunene behov for av informasjon om natur- og arealbruk fra regionale myndigheter tidlig i planarbeidet?

Hva krever dette av administrasjonens tilrettelegging for planprosessen og politiske arenaer?

- Påstanden: Kan stemme. Kan tilføre stolthet for verdiene. I "fredstid", før man begynner å diskutere konkret. Bør ligge til arealstrategier. Om verdiene blir ivaretatt vil variere med hvem politikerne er og hva slags verdier de jobber for, men uten kunnskapen er det i hvert fall vanskelig å ivareta naturverdier. Vi må spille dem gode.
- Tid til å heve kompetansen hos de folkevalgte. Administrasjonen må ha evner til å formidle kunnskapen konsist og effektivt på en forståelig måte for lekfolk. Kræsjkurs i temaet før de får saken på bordet for behandling.
- Har behov for å hjelpe politikerne til å løfte blikket og se mer helhetlig på sakene, og ikke la personlige erfaringer overskygge debatten. Man kan ta grep for å fristille politikerne fra rollen sin som partipolitiker ved å stoppe streaming slik at de kan få rom til å være kreative.
- Bruke eksterne bidragsytere for å gjøre temaet litt mer fengende.
- Det må brukes tid på politikeropplæring kontinuerlig. Ferskvare. Et 4-årshjul bør ivareta dette for hver planperiode, og bruke tid til å løfte debatten til rett nivå: plan, ikke enkeltsaker.

<ul style="list-style-type: none"> • Hjelp til å forstå kompleksiteten og sammenhengene • Lokale verdier som må ivaretas må løftes opp.
<ul style="list-style-type: none"> • Formidle mylderet av informasjon på en god og oversiktlig måte (på et eller annet vis) • Kunnskapsgrunnlag for samfunnsdel - burde man hatt det også for arealdel? • Samling av tekstlig informasjon + retningslinjer + ulike kartblad • Tydelig oversikt over hvilke områder som er "ekstremt viktige" Arter, friluftsliv, sentrale/spesielle biotoper osv. • Lage kunnskapsgrunnlag "natur-verdier" • Ordbruk: Arealnøysom VS arealnøytral
<ul style="list-style-type: none"> • Ulike metoder for medvirkning: politisk verksted med ulike tema • Krever tidlig involvering • Tar i bruk tilgjengelige møtearealer - Arbeidsverket - • Kunnskapformidling, kunnskapsgrunnlag • Intern planforum = administrativ vs. politisk • Få tid til kunnskapformidlings i hvert kommunestyre
<ul style="list-style-type: none"> • Formidlingsevne blir viktig, gjennomføre flere "verksteder" enn man kanskje har gjort i tidligere kommuneplanprosesser.
<p>Hva har kommunene behov for av informasjon om natur- og arealbruk fra regionale myndigheter tidlig i planarbeidet?</p>
<ul style="list-style-type: none"> • De må kobles på mye tidligere. I et samarbeid. • Bruke mer tid på veiledning enn innsigelser. Og det bør være en bedre samordning internt så man ikke får motstridende signaler. • Prioritere og definere tidlig slik at vi vet hva som er viktigst. • Hjelp til med kunnskapsløftet politisk.
<ul style="list-style-type: none"> • Mer kartlegging, og oppdatert kartlegging av naturområder (NiN).
<ul style="list-style-type: none"> • Tydeligere på hva som er verdifull natur • Større fokus på hva er det vi faktisk skal ivareta i planene - bør komme frem tidligere • Har mye informasjon om natur, men ikke hvordan vi skal ivareta den • Gjøre statsforvalter og fylkeskommune klar over "skvisen" kommunene står i når det kommer til befolkningsnedgang vs. bevaring av ivaretagelse av natur = hva er handlingsrommet? • Trenger veiledning, og den oppleves som nyttig når den benyttes • Vi har ulik informasjon og om naturverdier = handlingsrommet • Ønsker ikke kun et "autosvar" = ulike interesser på ivaretas som en helhet • For lite snakk om næring på fylkesnivå - egne møter med fylkeskommune, og statsforvalter, før det blir lagt frem en plan
<ul style="list-style-type: none"> • Informasjonsbehov: mer konkrete tilbakemeldinger i tidlige uttalelser. • Konkrete forslag til hva man kan gjøre for å ivareta naturen. • God argumentasjon som administrasjonen kan støtte seg til og vise til i sakene.

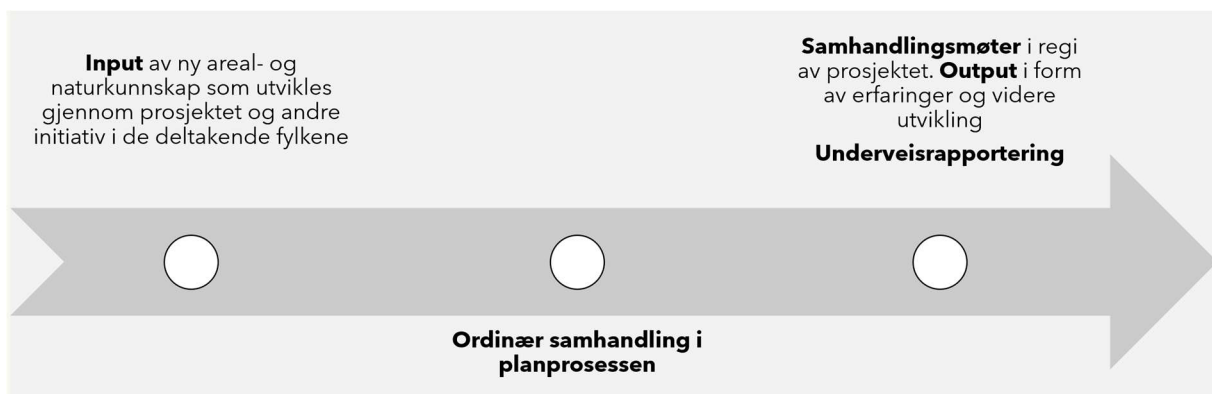
Samhandlingen i pilotenes arealplanprosesser

I pilotkommunene skal det ses på samhandlingen om naturkunnskap og areal og naturregnskap gjennom hele revisjonsprosessen med arealdelen. En viktig del av dette er å se på mulighetene for styrke samhandlingen i de tidlige planfasene med vekt på naturkunnskap, og klargjøre og formidle naturverdier kommunen har til de folkevalgte.

Prosjektet vil følge pågående arealplanprosess i kommunen med ordinær medvirkning og samhandling kommunene velger. Fra prosjektet vil det bli «levert» inn naturkunnskap som utvikles gjennom prosjektet til kommunene, og det vil bli gjennomført samhandlingsmøter mellom regionale myndigheter og kommunene i regi av prosjektet.

I 2024 er det gjennomført samhandlingsmøter i Aurskog Høland og Moss. Hovedformålet med samhandlingsmøtene er å få en diskusjon om hva Aurskog-Høland kommune trenger av naturkunnskap og natur- og arealregnskap ved hovedrevisjon av kommuneplanens arealdel, og hva fylkeskommunen og statsforvalter kan bidra med av dette tidlig i planarbeidet. Møtene er til nå lagt opp med følgende hovedstruktur:

- Innledning om prosjektets ambisjoner, innspill om natur ved varsel om oppstart av kommuneplanens arealdel i dag og indeks for arealbruksintensitet (ABI) for kommunen
- Orientering fra kommunen om status i planprosessen med revisjon av arealdelen
- Hvilke behov har kommunen for naturkunnskap og natur- og arealregnskap ved denne revisjonen av kommuneplanens arealdel.
- Hva kan fylkeskommunens arealregnskap levere til kommunen
- Statsforvalter: Hvilke datasett i naturbase eller andre tilgjengelige baser er særlig viktige for kunnskap om natur i kommunen ved hovedrevisjon av arealdelen.
- Diskusjon og videre oppfølging

9. Videre arbeid i 2025 og 2026

Delprosjektene H6 og H7 skal følge pilotkommunenes kommuneplanprosesser videre i 2025 og 2026. I 2025 vil alle kommunene være i en oppstartsfasen og sammen med pilotkommunene vil delprosjektene utforske nytten av dataene fra prosjektet og annen kunnskap om og regnskap for natur og arealbruk som løftes inn i den innledende delen av planprosessene.

For å kunne teste ut dette, er det behov for å i større grad prioritere å være tett på pilotkommunene enn for dette første prosjektåret. Prioritet i 2024 har vært å rigge prosjektet, velge ut pilotkommuner, få opp en felles problemforståelse og begynne en utforsking av både data og samhandling med regionale myndigheter. Til dette har det vært hensiktsmessig å prioritere fellessamlinger for pilotkommunene og de berørte statsforvalterne og fylkeskommunene. I 2025 er det derfor ønskelig å prioritere tettere kontakt med kommunene enkeltvis. Behovet for informasjonsutveksling og diskusjoner i fellessamlinger bør vurderes om i større grad kan dekkes i fellessamlingene for hovedprosjektet.

I 2026 vil de fleste pilotene være over i en fase der planløsninger utvikles og konsekvenser av planforslaget skal utredes, og oppfølging av pilotene vil innrettes etter dette.

Kilder

- Kartverket. Nytt nasjonalt grunnkart for bruk i arealregnskap. <https://www.kartverket.no/om-kartverket/nyheter/til-lands/2024/mars/nasjonalt-grunnkart-for-arealregnskap>. Hentet 10.1.2025.
- Klima- og miljødepartementet 2024. Meld. St. 35 (2023-2024). Berekraftig bruk og bevaring av natur. Norsk handlingsplan for naturmangfold. Melding til Stortinget
- Kommunal- og distriktsdepartementet 2022. Kommuneplanens arealdel. Veileder.
- Kommunal- og distriktsdepartementet 2023. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027.
- Kommunal- og distriktsdepartementet 2023. Arealregnskap i kommuneplan. Veileder
- Kommunal- og distriktsdepartementet 2024. Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet

- Miljødirektoratet. Naturregnskap.
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/naturregnskap>. Hentet 10.1.2025.

